

Makalenin Türü/ Article Type : Kitap İncelemesi / Book Review
Geliş Tarihi/ Date Received : 18.10.2022
Kabul Tarihi/ Date Accepted : 06.11.2022
Yayın Tarihi/ Date Published : 31.12.2022
Yayın Sezonu/ Pub. Date Season : Güz/ Autumn

Algı Yönetimi ve Manipülasyon: Kanmanın ve Kandırmanın Psikolojisi (Mücahit Gültekin, İstanbul, Pınar Yayınları)

Mevlüt ALTINTOP* , & Gökhan BAK**

Mücahit Gültekin'in "Algı Yönetimi ve Manipülasyon: Kanmanın ve Kandırmanın Psikolojisi" adlı kitabı birçok araştırmaya konu olmuştur. Yapılan literatür çalışmasında, Gültekin'in bu kitabının incelendiği bir araştırmanın olduğu, söz konusu kitabın, iletişim, psikoloji ve siyaset bilimi gibi birçok alana katkıda bulunacağı, manipülasyon ve algı yönetimi konularında çalışanlara da bir zemin oluşturacağı vurgulanmıştır (Al, 2017:212). Gültekin'in (2016) kitabını inceleyen çalışma olsa da literatüre zenginlik katacağı düşüncesiyle bir kez daha gözden geçirilmek istenmiştir. Al (2017) tarafından yapılan çalışmaya bakıldığında daha kapsamlı bir değerlendirme yapıldığı, kitabı olumlu bir çaba olarak nitelendirdiği dikkati çekerken, bizim yaptığımız çalışmanın daha da özet nitelikte olduğu, kitabın devamının gelmesi gereken bir çalışma olarak ele aldığımız görülmektedir. Bunun yanı sıra yapılan başka çalışmalarda da algı yönetimine dair farklı örneklerle kandırmanın algı yönetimindeki yeri vurgulanmıştır. Gültekin (2016) yazdığı kitabında; algı yönetimiyle birlikte kurulan tuzakları, kandırmanın kuralları adı altında 12 başlık altında teker teker ele alıp örneklerle açıklarken, Tufan (2022) da yaptığı çalışmasında bu tuzakları Kur'an'da yer alan örneklerle açıklamaya çalışmıştır.

Manipülasyon kavramına bakıldığında, kasıtlı bir kandırma yöntemi ya da aldatma girişiminde bulunma ön plandadır. Bunun için de gerçekleri gizlemek, zihni bulandırmak adına yanlış yönlendirmeler ve yanlış bilgilendirmelere başvurulmaktadır (Kiraz, 2020:10). Aktan (2022) yaptığı çalışmada, politik manipülasyonların içerisinde yalan-kandırma ile aşırı vaatle bulunma örneklerinin sıkça kullanıldığını belirtmiştir. Devlet yanlısı sivil toplum kuruluşlarının veya devlet kurumlarının istatistikleri, resmi verileri manipüle ettiklerini, taraflı, eksik, yanlış ya da aşırı enformasyon sunduklarını, politikacıların oy kazanmak adına aşırı vaatle bulunma, yalan ve kandırma gibi yöntemlere başvurduklarını dile getirmiştir (Aktan, 2022:132).

Sun-Tzu tarafından yazılan Harp Sanatı adlı eserde düşmana karşı psikolojik üstünlüğün kazanılmasına dair ipuçları, savaş stratejileri ve askeri taktikler yer almaktadır. Algı yönetimine ilişkin bilgilerin ilk defa kullanıldığı bu eserin günümüzde de algı yöneticileri tarafından kullanıldığı bilinmektedir (Özarslan, 2014:32).

Modernite sonrası iktidar biçimi öncekinden farklı olarak toplumu daha çok dikkate alan bir anlayışla yeniden şekillenmiştir. O dönemden günümüze gelinceye kadar geçen süreçte bu değişimin önemini ve etkisini giderek arttırdığını söyleyebiliriz. Bu zaman diliminde iktidarı elinde bulunduran

* Doktora Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Bölümü, mevlutaltintop@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-1731-9064

** Doktora Öğrencisi, Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İngilizce İşletme Bölümü, gokhanbak2010@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0003-4520-0930

siyasi ve ekonomik güç blokları toplumu denetlemek, kontrol altında tutmak, yönlendirmek ve yönetmek amacıyla zaten var olan askeri, dini, hukuki kurumların yanında yeni organizasyonlar ihdas etmiştir. Bilim ve teknolojiyle desteklenen basın ve sonradan medyaya evrilen yapı bunların en önemlilerindedir. Medyanın bugünün dünyasında ilk kurumsallaşmaya başladığı on dokuzuncu yüzyıldaki hâlden çok daha etkili bir konumda olduğu tartışmaya kapalıdır. Son derece zorlu geçen bu sürecin belirli aşamaları olmuştur ama konumuz açısından en önemli değişim modernitenin iktidar bağlamında güç vehmederek öne çıkardığı kamusal alan ve sivil toplum kavramlarıyla yeni bir evren anlayışı ve yaşam biçimini üretmesidir. Zira bu yeni evren anlayışı ve yaşam biçimi içerisinde medyaya önemli bir rol verilmiştir. Biçilen role göre medya her şeyden önce kamu adına iktidarı denetleyerek demokratik yapı ve hukuki sistemin işleyişine katkı sunacak bir konumdadır. Bunun yanında toplumu bilgilendirme, eğitme, eğlendirme gibi sivil toplum merkezli ve sosyal sorumluluk içeren görevleri de vardır. İlk bakışta medyanın rolünün son derece idealist bir işleyişe sahip olduğu görülür fakat mesele biraz irdelendiğinde buradaki teorik anlatının pratikteki uygulamalarla örtüşmediği gün yüzüne çıkmaktadır. Sonuç itibarıyla medya siyasi ve ekonomik güç blokları tarafından araçsallaştırılarak toplumu yanıltma ve yönlendirme amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Medya bu işleyişte politik ve ekonomik güç bloklarının ürettiği sosyolojik projelerin kapsamı içinde özellikle bilim, sanat ve sporla işbirliği içerisinde faaliyet gösterir. Bu bütünlük yapı modern anlayışın algı yönetimi ve manipülasyon faaliyetlerinde kullandığı sistematik bir organizasyondur.

Mücahit Gültekin'in kaleme aldığı *Algı Yönetimi ve Manipülasyon* adlı kitap yukarıda değinilen konuyu farklı bağlamlarıyla ele alıyor. Kanmanın ve Kandırmanın Psikolojisi alt başlığını taşıyan kitapta verilen örnekler toplumun nasıl yanıltılarak yönlendirildiğini ve bu süreçte kullanılan yöntemlerine neler olduğunu açıklamaya çalışıyor. Akademik bir dil içeren metinde kullanılan terimlerin alt metni ile örnek ve araştırmaların Batı literatürüne ait olması üzerinde durulması gereken bir detay. Bununla birlikte metindeki değerlendirmelerin bizim gibi yönü Batı'ya dönük/Batılılaşma eğilimli toplumları anlamak adına önemli bir yol haritası çizdiğini de söylemek gerekiyor.

Giriş haricinde altı bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde algı yönetimi ve manipülasyon faaliyetlerinde izlenen başlıca yöntemler başlıklar hâlinde birer kural olarak somutlaştırılmış. Amacın gizlenmesi, yalan ile gerçeğin bir arada kullanılması, bir fetişizm hâline getirilen uzmanlık statüsü, güvenilir kişilerden faydalanma, sosyo-kültürel açıdan etkili kanal, bilgiyi atomize ederek yeniden işlemeye olanak sağlama ve bu bağlamda tekrar, iletide vurgu ve gizleme yapma, akıl yerine duygulara hitap etme başlıkları başarılı algı yönetimi ve manipülasyon faaliyetlerinde yer verilen kuralların en önemlileridir. İkinci bölümde algı yönetimi ve manipülasyon faaliyetlerinde özgürlük kavramı ve rıza üretimine, üçüncü bölümde ise özellikle ABD'de yapılan bilimsel çalışma ve deneylerin algı yönetimi ve manipülasyon faaliyetlerinde etkin şekilde kullanılmasına değinilmiş. Yazar dördüncü bölümde konuyla ilgili alışılmış literatürün dışına çıkarak İslam tarihinin ilk dönemlerinde yaşanan bazı olayları algı yönetimi ve manipülasyon faaliyetleri bağlamında değerlendirmiş. Bu bölümün ayrıca İslam dininin meseleye bakışına yönelik genel bir çerçeve sunduğunu da söyleyebiliriz. Psikoloji biliminin öne çıkarıldığı beşinci bölümde insan fitratının ve ruhsal durumunun kandırılmaya yatkınlığı dini anlatı ve tarihsel perspektifle ele alınarak insanın unutkanlık, duygusallık ve tekrar karşısındaki çaresizliğinin etkileri üzerinde durulmuş. Çalışmanın sonuç kısmı olarak da değerlendirebileceğimiz altıncı bölümde algı yönetimi ve manipülasyon faaliyetlerine karşı direnme yolları tartışılmış. Çözüm önerileri şeklinde de değerlendirilebilecek bu bölümde, dikkatle tasarlanmış bir eğitim yöntemiyle/müfredatıyla nefis, ahlak ve kanaat açısından farkındalığı artırılmış bireylerden oluşan bir toplumsal yapı oluşturularak bu mücadelenin yapılabileceği savunulmuş.

Günümüzün sosyal ve siyasi açıdan en önemli meselelerinden biri olan algı yönetimi ve manipülasyon faaliyetlerini kapsamlı şekilde ele alan çalışma somut örneklerle yer verilerek

desteklenmiş. Verilen örnekler arasında az da olsa Türkiye'deki olay ve faaliyetler bulunuyor fakat özellikle saha çalışmaları ve deneyleri kapsayan uygulamaların ABD merkezli olduğu görülüyor. ABD'nin dünyayı domine ettiği kültürel-küresel hegemonyası açısından düşünüldüğünde bu durum önemli detay olarak değerlendirilebilir. Zira benzer uygulamaların aynıyla ve/veya çok küçük uyarlamalarla dünyanın genelinde uygulandığını gözlemleyebiliyoruz.

Metnin detaylarında algı yönetimi ve manipülasyon faaliyetlerinin siyaset, ekonomi, eğitim, bilim ve medya gibi kurumsal yapılar üzerinden nasıl uygulandığı haritalandırılıyor. Dolayısıyla konu sosyolojik açıdan etkileşimli birçok alanla birlikte ele alınıyor. Tam burada söylemek gerekir ki, metnin geneli söz konusu olduğunda yazarın formasyonu gereği iletişim/medya bağlamının biraz zayıf kaldığını söylemek mümkün. Bize göre algı yönetimi ve manipülasyon faaliyetlerinde medyayı öne çıkararak onu başlı başına bir fenomen hâline getiren bazı unsurlar bulunuyor. Medyanın buradaki etki boyutunu gündelik yaşam pratikleriyle iç içe geçen yapısal durumuyla/konumuyla açıklayabiliriz. Konvansiyonel ya da yeni medyanın salt ileten bir araç olmanın ötesinde toplumun her kesiminin kolaylıkla erişim sağladığı bir temsil aracı olması söz konusu faaliyetlerdeki etki ve rolünü arttırmaktadır. Buradaki etki boyutu gün aşırı gelişen internet ve bilişim teknolojileri sayesinde her an büyümeye devam etmektedir.

Yazar algı yönetimi ve manipülasyon meselesine hem kronolojik hem de problematik açıdan yaklaşarak konunun tarihsel süreç içerisinde insanlık için sorun olmaktan çıkarıldığı söylemiyle nasıl sorunsallaştırıldığını ortaya koymaya çalışıyor. Verilen örnek olaylar ve çalışmalar Batı'daki uygulamaların belirli bir plan dâhilinde gerçekleştirildiğinin kanıtı niteliğinde değerlendirilebilir. Tüm detaylarıyla sistematik bir faaliyetin söz konusu olduğu net olarak görülüyor.

Çalışmaya eleştirel yaklaşıldığında, özellikle eşcinsellik konusunun asıl konunun önünü perdeleyecek kadar yoğun kullanıldığı söylenebilir. Yazar, yirmini yüzyıl ortalarına kadar sadece toplumsal ve siyasi açıdan değil bilimsel açıdan da herhangi bir toleransı bulunmayan eşcinselliğin yüzyılın ikinci yarısında nasıl normalize edildiğini tarihsel süreciyle birlikte ele alıyor. Önce bir sağlık problemi olmaktan çıkarılan eşcinselliğin bilim ve medya aracılığıyla doğal bir görünüm kazandırılarak yaygınlaştırılmasının kapsamlı olarak anlatıldığı metindeki eşcinsellik konusunun muhteviyatı müstakil bir kitap olacak boyutta diyebiliriz. Buradan mülhem, kitap konuyu bu bağlamda ele alan bir isimlendirilebilirdi. Diğer bir eleştiri olarak, algı yönetimi ve manipülasyon faaliyetlerinin psikoloji, dil, iletişim ve medya bağlamı daha kapsamlı ele alınarak anlam derinleştirilebilirdi. Mevcut hâliyle, bir ön çalışma olarak değerlendirilerek konuya genel bir çerçeve çizilmeye çalışıldığını söyleyebiliriz.

Kitaptaki en önemli vurguyu algı yönetimi ve manipülasyon konusuna İslami bir perspektiften bakılmaya ve yorumlanmaya çalışılması şeklinde özetleyebiliriz. Yapılan eleştirilerin ve sunulan çözüm önerilerinin de İslam'ı referans aldığını söylemek gerekiyor. Bugünün dünyasında hayatı olabildiğince zorlaştıran sistemsel sorunlar ve bu bağlamda dillendirilen şikâyetler göz önüne alındığında yazarın çabasının üzerinde durulması hem bilimsel hem de vicdani bir gerekliliktir. Bu bağlamda devamının gelmesi gereken bir ön çalışma olduğu kabul edilmelidir.

Kaynakça

- Aktan, C. C. (2022). Makyavelizm, Herestetik ve Politik Manipülasyon Sanatı: Kamu Tercih Perspektifinden “İyiliksever Despot” ve İktidar Hırsı. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 14 (2), 122-145.
- Al, E. (2017). Mücahit Gültekin, Algı Yönetimi ve Manipülasyon: Kanmanın ve Kandırmanın Psikolojisi, İstanbul: Pınar Yayınları, 2016, 320 s. . *İnsan ve Toplum* , 7 (2) , 206-215.
- Gültekin, M. (2016). *Algı Yönetimi ve Manipülasyon: Kanmanın ve Kandırmanın Psikolojisi*, İstanbul: Pınar Yayıncılık.
- Kiraz, E. (2020). Sosyal Medyada Sahte Haberin Yayılmasında Kullanıcı Faktörü, *İNİF E- Dergi*, 5 (1), 9-24.
- Özarslan, M. Z. (2014). Kitleleri Harekete Geçirme Amacı Olarak Sosyal Algı Yönetimi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.
- Tufan, R. B. (2022). Olumsuz Algı Yönetimi Biçimi Olarak İnkarcıların Kur’an’da Tuzak Kurma Eylemleri. *Journal of Analytic Divinity*,